

●
IN VRANCEA.

Credem că amintirile despre contemporani sînt de grea răspundere : ele pot cădea în păcatul detaliului intim biografic— inutil și indiscret ori în lauda fățișă, care e periferică întotdeauna adevărului. Mai cu samă cînd amintirile privesc viața unui om excepțional, ele alunecă lesne într'o prezentare prea gravă, în nota retorică exagerată ; parc'ar fi o apoteoză de comandă. Trebuie o ținută de rară obiectivitate în alcătuirea adevăratelor amintiri, cînd nota lirismului personal să nu abunde, ci sufletul celui prezentat să apară în cumpănă dreaptă, cu ce are el unic și infailibil. De aceea, adevăratele amintiri nu le credem valabile decît dacă sînt scrise de cine are variată tovărășie cu sufletele superioare. Treptele de comparație numai așa sînt cu putință.

Se va înțelege deci lesne că nu este ușoară încercarea cui vorbește de Mihail Sadoveanu, mintea cea mai autorizată în scrisul nostru contemporan. Personalitatea aceasta atît de complexă, scrisul său așa de multiform pot fi cu greu strînse în formule și erarii literare. Mai cu samă că acest creator proteic se află sîngincios la lucru și stă neclintit în fața multora care prin destin se pare că n'au căderea să-l înțeleagă.

Deci nu-mi voi aminti aici nimica despre Mihail Sadoveanu în senz obișnuit. Cele spuse vor fi ca o înfățișare, aproape numai pentru conștiința noastră, a citorva momente dintr'un drum de cinci zile, ce l-am făcut însoțind pe marele povestitor în «țara Vrancei».

Imprejurări culturale m'au adus în fața scriitorului, pe care-l cunoșteam din nume de pe cînd buchiseam slovele în clasa a II-a primară din manualul său, alcătuit în colaborare. De atunci numele scriitorului mi-a stîrnit în suflet ca o muzi-

calitate neinvinsă și perpetuă. Impresiile succesive prin lecturi și informații împliniseră în mine imaginea unei figuri aproape legendare. Prilejul unei conferințe a Domniei-Sale la Focșani despre Ion Neculce, în 1935, m'a apropiat în sfârșit de sufletul cel mai tainic ce-l cunosc pînă azi. Imi amintesc de cum a venit în Focșani. Cînd m'am dus să-l primesc la gară, am desprins din mulțime omul de o vigoare particulară: cu trupul împlinit—parcă din chemarea telurică a pămîntului românesc—pășind cumpănit și fără pripă, privind de-a-dreptul cu calmul ochilor săi blinzi și a multe-iertătoare. Iar conferința sa a fost pentru publicul focșănean ca o sărbătoare creștinească. Rostea elogiul lui Neculce ca și un preot o rugăciune, cu acea voce distinsă a sa, de o cadență egală, continuă și de o eleganță aparte. Tineretul mai cu samă fu vrăjit de inimitabila lectură, făcută după conferința din marele cronicar moldovean.

L-am găsit apoi pe scriitor la Copoul său, unde m'am dus dinadins să-l văd, și să aflu și de bojdeuca premergătorului său Creangă. Au fost atunci cîteva ore de adîncă comuniune spirituală ce vor fi odată însemnate în scris.

M'am gîndit multă vreme după acestea să conving pe scriitor pentru un drum în Vrancea. Regiunea aceasta — cuib vechi românesc — a fost de cîteva decenii în calea tuturor «relelor» politice; a fost vadul cluburilor și pămîntul făgăduinții pentru democrațiile decedate mai eri la noi. Ajunsesse în ultimii ani ca acele șapte animale biblice ale Eghiptului: politicienii își rotunjeau aici scrutinul pe la alegeri, avocații îi vindeau la mezat pădurile, iar cei cîțiva cărturari cinstiți ai ținutului își încrucășaseră minile, ca pentru resemnarea de apoi. Ținutul acesta legendar ajunsesse o paragină sinistră. Resonanța numelui fusese prilej de pseudonim — ca pentru un scriitor mare care în 1912, pe cînd era ministru de lucrări publice, făcuse în Vrancea un drum de cîțiva kilometri doar (poate drept semn de recunoștință). Iar încolo: starea economică decadentă, oamenii pămîntului — vlăguiți, peisajul — o nesfîrșită înșiruire de munți golași, fără fir de vegetație unelocuri, pe la margini de sate cu ripe abrupte, pe unde nici mărăcinișul sau cătina nu se prinde, iar săracii n'au de unde aduna de-o crojnie de lemne.

Legendele Vrancei începuseră să se piardă cu bătrîni cu tot. Cele scrise despre poveștile ei mîndre, sau despre oamenii săi, chiar de un talent ca al Reginei Elisabeta (Carmen Sylva,

De prin veacuri), ori de o autoritate ca S. Mehedinți (Soveja, *Oameni dela munte*), sau de un scriitor ca Vlăhuță care fusese pe meleagurile Vrîncene (*Romînia pitorească*), de un memorialist încercat cum e N. Iorga (*Sate și mănăstiri din Romînia*) și chiar de simpli amatori și publiciști (S. T. Kirileanu, *Ștefan Vodă cel Mare și Sfînt*; M. Movilă, *Șapte munț*; E. Sevastos, *Ștefan cel Mare în Munții Vrancei*) au rămas pentru oamenii zilei poate niște simple regizuri literare, prilejuri de lectură comodă, dar nu apelul către o datorie față de o regiune istorică a neamului.

Mai cu samă problema munților Vrînceni a fost destulă vreme de un tragism unic în țara noastră: străinii începuseră să dărapene prin exploatare codrii noștri milenari. În vechiul regat, prin munții Neamțului, ai Lotrului, ai Rîmnicului Sărat și ai Vrancei mai cu samă, toponul străin, sprijinit de cozi ascunse romînești, ucidea de zor pădurile și fulgera la pămînt falnicul peisaj romînesc. În lumea noastră depe atunci, sfînta liniște romînească nu s'a clintit din loc, nici chiar cînd prof. Simion Mehedinți cerea în Parlament, în 1912, dreptate pentru munții despoiați de străini. Au fost totuși suflete conștiente care au dat semn de eliberare de sub înstrăinarea bogățiilor noastre forestiere. Aceștia au fost scriitorii, ca Duiliu Zamfirescu. Dintre ei, Vlăhuță mai cu samă zvîrle în publicistică strigătul mîntuirii pădurilor noastre de jaful străinilor. Într'un articol, cunoscut de puțini diletanți economiști dela noi, închină amăgitul scriitor poate unul din cele două-trei imnuri de slavă ale codrului romînesc din tot scrisul nostru:

„Ciudat cum noi, Romîni, n'am păstrat dragostea pădurilor... Doina acolo am învățat-o... dealfel, cîntecele poporului nostru sînt pline de duișia acestei iubiri seculare... Se duc pădurile noastre. Carpații se dezvăluiesc a pustiu. Ca niște rîni rămîn urmele pădurilor. Rîni de moarte pe trupul țării. Ai zice că începe sfîrșitul lumii noastre. Munții Neamțului înfățișează prîveliști de ruină, Vrancea devastată, pe Lotru se nărue stîncile de jarul uscăciunii... Iubiți copacii. Cu frunza lor putrezită e dospit lutul din care a făcut Dumnezeu pe om. Ei sînt izvorul și ocrotirea, și poezia vieții. Iubiți copacii. Au fost popoare, care s'au închinat pădurii. El [codrul] e cel dintăi templu și va fi cel din urmă refugiu al omenirii“ (rev. *Solia Satelor*, I, [1912], Cluj, n-rul 29).

Pentru această dreptate a vrâncenilor care nu mai venea, unii din cei legați cu pământul Vrancei au căutat leacuri. S'a crezut anume că o cunoaștere științifică a regiunii ar atrage atenția politicianilor către mintuirea ei economică. Se fac, datorită lui Ovid Densusseanu, anchete folklorice asupra creației populare vrâncene (*Ținutul Vrancei*, I, 1930), se publică documentele istorice ale regiunii (A. Sava, *Documente putnene*, I, II), se fac diferite studii etnografice, folklorice și geografice (în rev. *Milcovia*); toate în zadar: lumea politică dela noi rămânea inertă cînd încetau podghiazurile electorale.

Personal, m'am gîndit atunci că numai un scriitor mare ar putea scăpa Vrancea din moartea ei lină: scriind o carte unde să se vadă virtuțile sale etnice, oamenii săi știși de nevoi dar încă energici, și frumosul peisaj vrâncian. Toate acestea să fie puse în fața publicului românesc, dinaintea potențailor politici de către un mare talent literar. Căci teoriile adorm lesne în cărți; însă o carte de literatură aleasă pășește mai degrabă în mulțime și poate convinge.

Așa se explică de ce l-am rugat pe marele povestitor moldovean să vadă Vrancea. Cred și azi ca și atunci că numai D-sa ar putea alcătui o carte de evocare, sau de prezentare obiectivă a regiunii. De cîteori îi vorbisem despre Vrancea și de gîndul meu, văzusem că neînțelese legături îi învăluiau discret sufletul cu o vădită melancolie, și-l îndemneau să străbată și regiunea aceasta în care miturile nu mai apar azi de fel pe măsura oamenilor.

De altfel nu trebuie uitat că tot Domnia-Sa a scris pînă acum întăile gînduri de preamărire pentru Vrancea. Era în 1917, cînd a cunoscut Vrancea, fiind ostaș. Văzuse că pe locurile legendariei regiuni instinctul teutonic a fost îndoit :

„Aici e Vrancea, vechea Vrance a lui Ștefan Vodă, cetățuia în care n'au putut răzbate fără crîncenă pedeapsă dușmanii lui. E cetatea de piatră a Moldovei, unde dușmanii au fost de curînd rupți; sfărîmați și năpraznic bătuți de oștenii noștri“ (*File sîngerate. Povestiri și impresii depe front*, Iași, 1917, pag. 104).

În 1935, într'o zi de Octomvrie — ziua Sf. Dimitrie — pornim amîndoi spre Vrancea. Calmul toamnă — tîrziu și plin de soarele întreg — ne învăluia discret. În văzduhuri se petrecea o adevărată zi văratică. Perdeaua multicoloră a crîngului împur-

purat depe *Măgura Odobeștilor* se destindea domol în stînga noastră, iar în dreapta albia desfăcută a Putnei își semăna cătinișul aproape nesfîrșit, printre satele cu case sărăcuțe de podgoreni necăjiți: Bolotești și Găgești: Pe acolo, pe clina *Măgurii* fusese și trufașul Kaiser cu generalul său Mackensen, ca să privească panoramic pămîntul moldovean ce trebuia cotropit de iznoavă...

Poposim la un prieten bun din satul Bolotești. Nu uit dăruirea generoasă a scriitorului aici: în dimineața aceia cristalină, veniseră cîteva școlărițe de curs secundar să-l vadă pe scriitor. Și cum e obiceiul autografelor de cîtăva vreme pe la noi, D-sa n'a putut scăpa și nici nu s'a ferit să însemne fiecăruia cîte'un gînd, ca de binecuvîntare. Mi-aduc aminte de cîteva: nu au nimica din graba convențională a cîtorva scriitori comercianți dela noi care înșamnă dedicații cu kilogramele pe cărțile tuturor întimplătorilor, numai să le cumpere. Autografele d-lui Sadoveanu au prestigiul aceluia ce știe că asemenea act e un legămînt spiritual. Odată vor trebui adunate autografele d-lui Sadoveanu. Sînt lapidare ca un jurămînt de prietenie.

La Vidra, sat așezat pe o terasă tînără a riului Putna, am aflat iarmarocul cel mare din Vrancea dela Sf. Dimitrie. Bogată varietate de chipuri vrîncene se înfățișează în fiecare an acolo, dar cîtă sărăcie economică! După săptămîni întregi de muncă istovitoare — sârmanul vrîncean aduce de vînzare la iarmarocul acela un „cotigar“ de „cofe“, „ciubare“, „putini“ ori de „scînduri“. Dar ciștigul e puțin și traiul merge silnic, cumplit de anevoios! Marele povestitor a scrutat amănunțit săraca avere vrînceană. Și cînd a întreat pe un bătrîn expresiv cum i se pare iarmarocul, D-sa a zîmbit, mulțumit mai degrabă de particulara frumuseță a graiului din Vrancea; dar s'a arătat cu suflet amărit — așa mi s'a părut — de oamenii mării care au vlăguit regiunea mai grozav decît pîlcurile barbarilor asiatici.

În sara de Sf. Dimitrie, am poposit într'o binecuvîntată casă de preot vrîncean, în Bîrsești. A plăcut D-sale mult gospodăria aceia. S'a împrietenit repede cu stăpîinii, dar mai cu samă cu „fratele Vasile“. Nu voi uita niciodată sara acelei prietenii. Este o minune a vieții mele. „Fratele Vasile“ era pe atunci un copilaș de patru anișori.

Scriitorului i-a plăcut osebit zburdălnicia copilului acela, cu păr bălai și ochi albaștri. Și printr'o putere ce n'o înțeleg,

dela început a chemat copilul către sufletul său; și ore întregi l-a întrebat despre lucrurile minunatei copilării: i-a spus o poveste, l-a întrebat de joaca lui, despre prietenii-i mici, de vietățile ce-i sînt lui dragi, de oamenii cunoscuți. Cine n'a văzut pe d. Sadoveanu vorbind copiilor nu poate înțelege deplin misterul nevinovăției copilărești. Este cel mare prieten al copiilor ce-l cunosc. Și prin această subtilă armonie între sine și sufletul copilăresc se poate tălmăci îngerul din *Dumbrava minunată*, care e duduia Lizuca.

La Paștele acestea, cînd m'a văzut „fratele Vasile“ (care și pentru mine tot „fratele Vasile“ a rămas), m'a întrebat degrabă: «da cînd mai vine Domnul Sadoveanu la Bîrsăști? Are-un cap așa de mare..., și vorbește'ncet de tot. Și tare-i bun“!

În sara aceia, scriitorul a cunoscut în Bîrsești pe cel mai bătrîn vrîncean încă în viață, pe „moș Anghel Cojocarul“. Suflet isteț și minte deplină la acest bătrîn. Ne-a spus multe și de toate, despre originalul trecut al Vrancei. A cîntat și vîers popular ca un rapsod adevărat ce este, și s'a arătat trist față de tineret, că nu mai înțelege sufletul bătrînilor. Scriitorul fu mișcat de asta; și la plecare i-a strecurat bătrînului în suflet vorbă de prietenie, iar în mîna girbovă un ban, ca să-și mai împlinească nevoile și necazurile vîrstei. Așa făcea scriitorul cu orice bătrîn care-i spunea un cuvînt înțelept și mărturie despre trecutul vrîncean. Așa făcea și cu toți lăutarii locului care arar mai știu azi versul autentic vrîncean al *Mioriței*.

Sara prelungă în discuții s'a încheiat cu hotărîrea de mers a doua zi — tot sârbătoare — la biserică. Era dorința scriitorului.

Și dimineața tot D-sa mi-a reamintit datoria religioasă, după ce se sculase creștinește în zori și-și spălase fața cu apă răcoroasă, ca în ritualul țărănesc obișnuit. Și poate că se și închinase la icoană... Am bănuț-o asta în timpul slujbei săvîrșite de un vrednic preot vrîncean. Scriitorul Mihail Sadoveanu e *un mare creștin*. Cucernicia creștină e deplină în D-sa: a urmărit în adîncă reculegere toate momentele liturgice, însemna crucea nu ca să demonstreze sătenilor de față evlavie sa, ci cu smerenie multă, ca pentru sine, aflîndu-se în lăcaș de reculegere.

Iar cele ce le crede despre misiunea adevărată a preotului, le poate citi orice profesionist de credință interesată, sau orice om sincer, în articolul *Preoții (Adevărul, simbătă 6 Martie, 1937)*. Acolo scrie D-sa că «iubirea de neam și de lege» le socoate

«cuvinte sacre» care au fost «neconținut pinea sufletului vostru». Și tot acolo se vede cât de prigonită socoate D-sa Vrancea, despre care-mi mai spunea la capătul drumului nostru că «e cel mai particular ținut românesc» din toate câte le cunoaște. Iată câteva idei numai :

«Frumoasă, veche și tristă țară Vrancea. Devastată, depădurită, măcinată de puhoae. Păstori strîmtorați, plugari săraci care sufăr. Caută o dreptate ; de demult o caută și o cerșesc ; și încă n'au găsit-o».

Iar în privința creștinismului D-sale, așa de puțini au căderea la noi să vorbească ! Le-aș înfățișa unora oricînd — pretențioșilor ori credincioșilor interesați — o destăinuire a prozatorului, tot din drumul acela — la un popas în satul Colacu, în casa unui preot octogenar, o mîndrie a clerului vrîncean — Pr. Răznuță, elev iubit de-al lui Melchisedech și bursier seminarist al Regelui Carol I. Le-aș arăta cum a putut scriitorul scăpa dela o anume expropriere niște pămînturi ale mănăstirii Neamțului, cînd politicienii le puneau la mezat și sfîntul lăcaș era amenințat de paragină și lipsă.

Și le-aș mai spune cum în a cincea sară din drumul nostru ne aflam în casa unui harnic și primitor gospodar din satul Broșteni, de pe valea Milcovului, cînd am auzit în viața mea întăia predică creștină.

Scriitorul era cu sufletul luminos atunci. Străbătuse opt sate vrîncene și văzuse bine oamenii și locurile. Auzise în satul Nîstoretști și un meșter cîntăreț «fluerar», care cînta neasemuit *Miorița*. Legase și prietenie cu cițiva vrînceni inimoși, preoți și învățători, care-i arătase prieteșug și interes pentru cele ale sale. La sfîrșitul drumului acela, scriitorul mai dispus ca de obicei, sta gata întrebărilor, în casa aceluï gospodar ce umbla și el de mult măcar să vadă pe scriitor. Subiectele de literatură fură cele curente, căci D-sa alunecă pe lîngă discuțiile politice care nu i se potrivesc. Intr'o vreme îl întreb, venind vorba despre rolul adevăratului preot, care crede D-sa că e principiul fundamental al creștinismului. Teoretizarea trebuie să-i fie tare de prisos marelui scriitor. În loc să discute doctoral, cum fac teologii oficiali dela noi, a improvizat o măiestră interpretare a epistolei apostolului Pavel către Corinteni (I, 13), care e în esența sa dogma bisericii creștine. Pasajul întreg se știe de altfel că este cea mai înaltă ținută poetică a Noului Testament :

«Dragostea rabdă îndelung ; dragostea este plină de bună-tate ; dragostea nu cunoaște pizmă, nu se laudă, nu e trufașă... Dragostea nu piere niciodată. Proorocii — se vor prăpădi ; darul limbilor — va înceta ; știința — se va sfârși... Credința, nădejdea, dragostea — rămân acestea trei. Dar mai mare între ele este dragostea».

Imi răsună și acum în conștiință acea inefabilă apologie a creștinismului integral, curățit de zgura teologică și de ignoranța apărătorilor interesați.

Mărturisesc oricui : am auzit câteva talente teologice dela noi, pe unele le-am urmărit cu interes chiar în ce au scris ; cunosc suficient și apologetica apuseană, am în mine senzul rominesc al credinței creștine, dar cea mai frumoasă predică am auzit-o dela *creștinul Mihail Sadoveanu*, într'o casă smerită de om al pământului vrincean.

De-atunci am mai plănuit noi un drum în Vrancea pentru documentarea sa literară. Dar patrioții de mai eri au amărit destul sufletul scriitorului și l-au îndepărtat — orgolioși și inconștienți — chiar dela cele ale spiritului.

Odată însă Vrancea tot va mai primi pe plaiurile ei pe Mihail Sadoveanu, după socoteala bunei ospitalități vrinceane. Atunci cartea ce-o va scrie despre sufletul ei va fi cheazășie timpului. Și Vrancea nu va muri. Atunci numai s'ar vedea că sufletul vrincean a fost o deosebită energie regională, irosită însă din neprevederea guvernanților mediocri.

ION DIACONU.
